

*Both Emőke, Kovács Krisztina**

JOGON KÍVÜL – AZ INTEGRÁCIÓ ÁRA

A BAGÁZS KÖZHASZNÚ EGYESÜLET JOGKLINIKA PROGRAMJÁRÓL

Bag Budapesttől 40 km-re található község, kb. 4000 fős lakossággal. Az itteni romatelepe megközelítőleg 400 lelket, azaz 80 családot számlál. A BAGázs Közhasznú Egyesület immár négy éve dolgozik a bagyi romatelepen a társadalmi integráció érdekében. A BAGázs a társadalmi esélyegyenlőséget az egyéni felelősségvállalás erősítésén keresztül, folyamatos közösségi párbeszéddel törekszik elérni. Célja, hogy létrejöjjön egy olyan közösségfejlesztésen alapuló romaintegrációs modell, amely országSZerte segíti a szakembereket és a szegrécióval küzdő közösségeket. Az egyesület segítséget nyújt abban, hogy a telepen élők motiválttá és képessé váljanak saját maguk számára célokat megfogalmazni, és azok megvalósítása érdekében lépéseket tenni. Dolgozik azon, hogy a telepen élők olyan eszközökre és tudásra tegyenek szert, amelyek növelik választási lehetőségeiket, és segítenek kikerülni a jelenlegi élethelyzetükkel együtt járó kényszerpályák – azaz a drogok és a kábítószerfüggőség, az erőszakon és a felelősség áthárításán alapuló konfliktuskezelés, a bűnözés és a jogon kívüliség – által generált csapdából. A BAGázs célja továbbá, hogy a társadalom segítségére legyen a szegregált élethelyzetek felismerésében és megértésében, hogy az integráció érdekében a közösség minden tagja tudatosan használja eszközeit.

Minden éremnek két oldala van, tartja a mondás. Képzelnék el társadalmunkat úgy, mint amelyben minden ember értékes, mindenkit ugyanazok a jogok illetnek meg, és ugyanazok a kötelezettségek terhelnek. A társadalmak heterogenitása miatt jelen lévő kisebbségek ugyan úgy szerves alkotóelemei kell, hogy legyenek a rendszernek, mint az adott többség. Azonban ezeket a kisebbségeket körbeveszi egy láthatatlan fal, amelyet addig nem láthatnak, amíg nem ismerik fel saját korlátaikat. A körülöttük lévő falat az egyének elkezdhetik lebontani azzal, hogy befejezik a nyolc osztályt, érettségit és szakmát szereznek, hogy munkát találjanak, és – valóban legális életvitelt folytatva – fizetnek az áramért, a fáért. Ezt a falat csak ők, csak belülről tudják elkezdni lebontani, ha elfogadják és betartják a társadalmi együttélés alapvető szabályait. De ez nem lesz elég az integrációhoz, mert

ezen az akadályon túl még egy falba fognak ütközni, amit nevezhetünk előítéletnek. Ezt a falat csak akkor fogják meglátni, ha elkezdik végiggondolni, megtapasztalni, hogy mi történik körülöttük, amikor olyan élményeket szereznek, mint például: „Betelefonálok az állásajánlatra, megmondom, hogy Lakatosnak hívnak, és már le is tették a telefont.” Vagy: „Azt mondták, hogy mi, amikor ott dolgozunk a kerteknél, külessük, hogy honnan lehetne lopni, és megsúgjuk a többieknek.”¹ Ezt a falat a többségi társadalom építette, és ezt neki kell elkezdni lebontani. Tehát mindannyiunknak dolgoznia kell azon, hogy korlátok nélküli, integrált társadalomban élhessünk.² A BAGázs pedig azért munkálkodik, hogy egyszerre segítse mindkét fal lebontását, egymással párhuzamosan fejlesztve a kisebbséghez tartozókat és érzékenyítve a többséget.

Az egyesület immár négy éve kínál változatos programokat azért, hogy a közösség fejlődhessen, és az emberek könnyebben elérjék kitűzött céljait. Először egy mentorprogram indult, amelyben sorstárs és kortárs mentorok segítettek mentoráltjaikat céljaik megfogalmazásában, majd később támogatták megvalósításukat is. A mentorprogramok fókuszában az együttműködés, a közös munka, legfőképp mentor és mentorált egymást segítése állt. A BAGázs a kezdetekkor a fiatalabb generációkkal dolgozott együtt, az egyik legrégebbi program, az Iskolai Közösségi Szolgálat is hozzájuk kapcsolódik. Ennek keretein belül egyetemisták és gimnazisták tartanak alapkészségeket fejlesztő foglalkozásokat a telepi gyerekeknek, korrepetálásra és a házi feladatok megoldására pedig a Tanoda Program keretén belül van lehetőség. Másrészt, az egyesület programjainak egy részével a felnőtt telepieket célozza, és segíti őket abban, hogy életvezetési kvalitásaik fejlődjenek. Ilyen a Kiskert Program, ahol a résztvevők vetőmagot és palántákat kapnak, amelyeket saját kertjükben nevelnek, vagy a Társadalmi Vállalkozás Program, ahol a résztvevők üzleti tervet készítenek, majd megtanulják, hogyan kell sikeres vállalkozást létrehozni, és végül megvalósíthatják ötletüket a BAGázs támogatásával.

Továbbá ilyen a Jogklinika Program is, amely 2014 szeptemberében indult útnak a Vodafone Magyarország Alapítvány támogatásával. A „Főállású Angyal” pályázatban a BAGázs arra vállalkozott, hogy olyan programot dolgoz ki és valósít meg, amely segítsé-

* Both Emőke a BAGázs Közhasznú Egyesület elnöke, Kovács Krisztina a BAGázs Jogklinika programfelelőse

gére lehet a bagihoz hasonló szegregált, mélyszegény telepeken dolgozó szakmai szervezeteknek és az ott élőknek is a társadalmi szakadék felszámolásában.

A Jogklinika Program keretében végzett előzetes felméréseink alapján a bagi telepen négy nagy problémakörrel beszélhetünk. A szociális ügyek (szociális támogatások és gyermekek védelme), a tulajdonviszonyok rendezetlensége (a házak adás-vétele egymás között, „becsületszóra”), az adósságcsapda (magas tartozások, ami miatt az otthonok nagy része közművesítetlen és végrehajtás alatt áll), és az illegális életvitel (az adósságcsapda és a reményvesztettség generálta kirekesztődés). Elsősorban ezek a problémák szilárdítják meg a telepiek jogon kívüli helyzetét. Ez a jogon kívüli helyzet a telepiek számára azt jelenti, hogy a fizetési felszólítások, a végrehajtási lapok, a hivatalos levelek mind, következmények nélkül a szőnyeg alá söpörhetőek. Az ossztársadalom számára pedig azt jelenti, hogy ezek az emberek nem tartják be a társadalmi együttélés alapvető szabályait, kibújnak a kötelezettségeik alól, ezért nem érdemesek az integrációra.

A Jogklinika Programban elsődleges célunk, hogy megszüntessük a jogon kívüli helyzetet, ami a falu és a telep, illetve a többségi társadalom és a mélyszegénységben élő, kirekesztett csoportok között fennálló feszültség elsődleges forrása. Ennek érdekében mindenekelőtt fel kell számolnunk az adósságspirálokat, mert az egyre növekvő, kifizethetetlen adósságok nemcsak a telepiek kilátástalanságát erősítik, hanem a többségi társadalom ellenszenvét is táplálják. Mindemellett fontos feladatunk, hogy erősítsük a jogtudatosságot, hogy felelősségre tanítsuk és motiváljuk az embereket jövőjük alakítása iránt. Ezen folyamatokon keresztül válthatja fel a szegregációt és a reményvesztettséget az igazi közösséghez tartozás érzése, és így tartható fenn a generációkon átívelő társadalmi integráció. Fontos, hogy a telepen élők erőfeszítéseit folyamatosan kommunikáljuk a helyiek felé, hogy bevonjuk őket a munkába, mert a falubeliek csak így láthatják meg a másik oldal helyzetét. Rendszeresen megjelenünk a helyi újságban, és aktívan együttműködünk a helyi képviselő-testülettel, hogy elindulhasson egy mellérendelt partneri viszonyon alapuló együttműködés a telepen élők és a falubeliek között.

STRUKTÚRA, AVAGY NYISSUNK ABLAKOT A FALON

A Jogklinika Program két részből áll, az általános jogsegély- és az adósságkezelés-programelemből. Az általános jogsegély keretein belül heti egy-két nap-

ban ügyfelfogadást tartunk az ELTE ÁJK joghallgatóival – akiket a Kriminológiai Tanszék neve alatt hirdetett *Jogi segítségnyújtás a bagi romatelepen* című fakultatív óra keretein belül vontunk be a munkába –, amikor felkereshetnek a telepiek, intézendő hivatalos ügyeikkel kapcsolatosan.

Legelső ügyünk rögtön magasra tette a léceket. Képzelnünk el egy egykeresős családot, ahol kizárólag az apa fizetéséből tartanak el kilenc kiskorú gyereket. Az apa két gyerek után tartásdíjra jogosult, amit a bíróság volt élettársával szemben ítélt meg neki. A nő nem fizet. Mit tesz az apa? Vár, talán elmegy a bíróságra, ott megmondják neki, hogy meg kell indítania a végrehajtási eljárást az adós ellen, és itt véget is ér a történet. Ez az apuka szeptemberben megállított az utcán, és azt mondta, hogy halott a Jogklinika Programról, és szeretne segítséget kérni. A joghallgatók bevonásával elkészítettünk egy bírósági beadványt, melyben kértük a végrehajtási eljárás megindítását. De önmagában a végrehajtási eljárás megindulása nem segített a helyzetükön, mert még mindig pénzt kellett szerezniük a gyerekek eltartására. A végrehajtó január elején behajthatatlannak nyilvánította a tartozást, ezt követően együtt nyújtottuk be a kérelmet az állam által megelőlegezett gyerektartás iránt.

Az elmúlt egy év alatt az ELTE joghallgatóinak közreműködésével megkötöttünk megannyi részletfizetési megállapodást, mellyel kedvező feltételek mellett törleszthetők az adósságok. Beszereztünk számos rég eltűnt iratot, mellyel megkezdődhetett a szociális ellátásokkal kapcsolatos helyzet rendezése, és tanácsot adtunk – a jövőre nézve – több régi sérelem tekintetében.³

A *Jogi segítségnyújtás a bagi romatelepen* című fakultatív óra nagyon népszerű a hallgatók körében; azért, mert a mindennapi élet tapasztalatain keresztül gyakorlatra tanít. Ahogy a joghallgatók írták: „Nagyon sokat tanultam az órán, nem könyvekből, hanem a tapasztalatok és a tények alapján.” – illetve: „Ezen az órán valós problémákkal foglalkoztunk, amiket testközelben is átélhettünk, nem csak egy papírra firkantott jogeset volt.” – vagy: „Az órán rengeteg gyakorlati tapasztalatot sikerült szerezniem, és rá kellett jönnöm, hogy a hétköznapi életben egyszerűnek tűnő problémák is jelentős fejtorést okozhatnak, ha az ember jogilag meg szeretné oldani őket.” A joghallgatók értékelései alapján ez az óra lényeglátásra és hatékonyságra ösztönöz, megtanítja értékelni saját életüket, eredményeiket, és érezhetően érzékenyebbé teszi őket a társadalom mélyen gyökerező problémái iránt.

A program második, adósságkezeléssel foglalkozó eleme sokkal összetettebb és sokkal magasabb szinten megvalósuló, ún. magas küszöbű szolgáltatás. Az ebben való részvétel számos feltételhez kötött, és csak

azok a telepiek kerülhetnek be, akik teljesítik ezeket. Egyénileg és csoportosan is együtt dolgozunk a résztvevőkkel, hogy minimálisra csökkentsük az adósság(ok) teljesítésével járó rizikót. A kiválasztási időszakban (2015. január 31-ig) egyéni konzultációra voltak kötelesek a résztvevő személyek az általános jogsegély keretein belül, ahol szociális és gazdasági helyzetüket, tartozásaik mértékét együtt térképeztük fel, és közösen dolgoztunk ki egy fél éven keresztül tartható adósságkezelési stratégiát. A csoportoknak pedig tájékoztató fórumokat tartottunk az őket közvetlenül érintő és jelentős nehézségeket okozó témákban, mint például: végrehajtási eljárások, tulajdonviszonyok, a hitel és természet, valamint az adósságkezelés. A kiválasztás során mérlegeltük az egyes családok elkötelezettségét a program iránt, fizetési hajlandóságát, felelősségtudatát és motivációját. Az adósságkezelés a gyakorlatban ez év márciusában kezdődött.

A Jogklinika Program gyakorlati megvalósulása során törekszünk Bag Község Önkormányzatával minél szorosabbra foni az együttműködésünket, hiszen össztelepülési érdek a romák helyzetének rendezése és a település lakosait fogva tartó adósságcsapda felszámolása. A helyi önkormányzat mellett együtt dolgozunk a tartozásokkal érintett szolgáltatókkal és a helyi végrehajtó szervvel is, a hatékony és tartós problémamegoldás érdekében. A továbbiakban tematikusan mutatjuk be a legfontosabb problémákat és azt, hogyan szorítják magas falak közé a telepen élő embereket.

FALAK KÖZÖTT

Szociális ügyek

Kiemelten fontos kategória az összefoglalóan „szociális ügyekként” elnevezett problémacsoport. Ez alatt nem csak a rossz munkaerő-piaci helyzet és a kevés munkalehetőség miatti különböző állami és önkormányzati támogatások igénylésével kapcsolatos ügyintézkést kell érteni, hanem ide tartozik a közmunkaprogramban való részvétel, illetve a különböző diszkriminációs ügyek is. Az utóbbi két ügytípus egyébként nem tartozik a Jogklinika Program fő profiljába, és sokkal inkább passzív háttértevékenységet jelent, mint aktív jogi segítségnyújtást. A BAGász törekszik Bag Nagyközség intézményeivel a kölcsönös együttműködésen alapuló, jó szakmai viszony kialakítására, hiszen a társadalmi integráció ezen intézmények segítségével nélkül aligha valósulhat meg. Éppen ez okból kifolyólag összehangoljuk a különböző klubokat (Női-, Férfi- és Fiatalklub) a Jogklinika Program céljaival, és arra használjuk fel azokat, hogy drámapedagógia és szituációs gyakorlatok segítségével felkészítsük a telepieket a mindennapi

élet várhatóan konfliktusos szituációira, higgadságot igénylő nehéz helyzeteire.

A munka aktív jogi segítségnyújtó részét – az egyetemisták közreműködésével – a szociális támogatók igénylése teszi ki. Az esetek többségében a gyerekek után felvehető támogatásokról érdeklődnek a szülők, jellemzően a közgyógyellátási támogatásról és az ápolási díjról (ritkábban a beteg gyerekek után járó meghosszabbított gyermekgondozási segélyről). A telep képéhez tartozik, hogy nincs aszfaltozott út, hanem homok és sár borítja az utcákat, a házak omladoznak, rosszul szigeteltek, sok helyen nincs rendes fűtés vagy fürdőszoba. A legtöbb gyerek átmeneti vagy állandó ápolásra szorul (jelentős százalékuk asztmától szenved). Az ápolási díj megállapítására a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: szociális törvény) vonatkozik. A törvény szerint ezt a fajta támogatást a járási hivatal állapítja meg (jelen esetben az aszódai) annak, aki közeli hozzátartozóként fogyatékos vagy kiskorú súlyosan beteg személy gondozását végzi. 2015-ben az ápolási díj összege 29 500 forint. Sok család választja a jövedelemszerzésnek ezt a formáját, tekintve, hogy az önkormányzati közmunkaprogramban hat-, illetve nyolc órában dolgozva (az ápolási díjhoz képest) 10 000, maximum 20 000 forint többlet tehetnek szert havonta. A törvényi szabályozás értelmében ápolási díj folyósítása mellett, napi négy órát meghaladó munkaviszonyt létesíteni nem lehet, ami szintén akadályozza a munkavállalást a beteg gyereket ápoló családokban. Ha lehetőség adódik munkaviszony létesítésére, akkor általában közgyógyellátási támogatás igénylése miatt keresik fel a Jogklinika Programot a beteg gyereket gondozó szülők. A közgyógyellátási támogatás igényléséről szintén a szociális törvény rendelkezik. A támogatás lényege, hogy a szociálisan rászoruló személyek részére az egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos kiadásokat valamilyen szinten kompenzálja. Alanyi, normatív és méltányossági jogcímen lehet igényelni. Az alanyi és normatív közgyógyellátásra való jogosultságról a járási hivatal, a méltányossági közgyógyellátásra jogosultságról a települési önkormányzat képviselő-testülete dönt.⁴ A gyakorlatban ez úgy néz ki, hogy a háziorvos egy igazolásban megnevezi az alkalmazandó terápiához szükséges gyógyító ellátásokat és azok mennyiségét, gyógyszerek esetében a gyógyszer formáját, mennyiségét és adagolását. A háziorvos igazolása alapján az egészségbiztosítási szerv állapítja meg a gyógyszerárát (amelynél a törvényben vagy az önkormányzat rendeletében meghatározott minimum összeg elérése a jogosultság feltétele), de nem a konkrétan felírt gyógyszer, hanem a benne lévő hatóanyag legalacsonyabb piaci árának megfelelően.

Így fordulhat elő, hogy a gyakorlatban a tízezer forintot is meghaladó havi egészségügyi költségek nagymértékben lecsökkennek a hatósági eljárásban, ami akár a támogatási igény elutasításához is vezethet. Márciusban az állam több támogatást eltörölt, illetve az új szociális törvényben az önkormányzatokra bízta szétosztásukat. A telepíket ezek közül a lakhatási támogatás elvonása érintette a legérzékenyebben. Az 5–10 000 forint közötti összegeket főként a rezsi-költségek fedezésére fordították a helyeik, mostantól viszont – amúgy is alacsony – jövedelmükből kell kigazdálkodniuk az áram és a víz árát.⁵

Habár a BAGász alapelve, hogy nem adományoz, és a szociális segélyek igénylése egyfajta adománynak is tekinthető, mivel nem kell megdolgozni érte, mégis fontos, hogy ezek az ügyek ne sikkadjanak el, hogy az igénylés jogával minden érintett tisztában legyen. A rossz szociális helyzet nem oldható meg a rossz anyagi helyzet tartós javulása, azaz a munkaerő-piaci válságból, az adósságcsapdából való kilábalás nélkül. Évek, akár évtizedek is eltelhetnek a pozitív változásig. Addig is minden lehetőséggel élni kell, amely a családok életkörülményeit kedvezőbbé teheti, miközben továbbra is arra ösztönözzük őket, hogy hosszú távon gondolkodva, ne a segélyekre alapozzanak, hanem – oktatásban és képzésben való részvétellel és ezzel munkaerő-piaci esélyeiket növelve – állandó munkavállalóként tegyenek szert biztos jövedelemre.

Tulajdonviszonyok

„A házakat nem írják annak a személynek a nevére, aki kifizeti a házat, az emberek csupán átvándorolnak, semmi jogi lépést nem tesznek, hogy hivatalosan is átírják a tulajdont. Így a legtöbb embernek még a nevének sincs a háza, vagyis nem az igazi tulajdonos lakja, ezért nem tud intézkedni sem, mivel ezt így nem teheti meg. Valahol az eredeti tulajdonosok rég meghaltak, vagy lehetetlen kinyomozni, hogy hol vannak, ami szintén nehezíti a folyamatot.”⁶ Két hónapot vett igénybe a felmérés, ami a tulajdoni lapon bejegyzett, a népszerűségi nyilvántartásba bejelentett és a ténylegesen az adott ingatlanban lakó települési családokról készült. A helyzet bonyolultságát fokozza, hogy a települési önkormányzat bejelentkezési tilalmat hirdetett, így a hivatalos nyilvántartás és a valóság nagyban eltérő képet mutatnak.

Milyen veszélyei vannak a tulajdonviszonyok egyfajta rendezetlenségnek? A Polgári törvénykönyv⁷ a tulajdonos jogosultságai között a birtoklás-, a használat és hasznok szedésének jogát és a rendelkezési jogot, kötelezettségei között pedig a terheknek és a dologban beállott olyan kárnak viselését említi, amelynek megtérítésére senkit nem lehet kötelezni. A károkozó megtalálása pedig már a tulajdonos kötelessége. Nem szükséges mélyreható elemzés ahhoz,

hogy világossá váljon, a tulajdoni helyzet rendezetlensége a jogszerű életet számos elemében lehetetleníti el. Nap mint nap keresnek fel olyan problémákkal, amelyeknek nincs hosszú távú megoldása a tulajdonviszonyok tisztázása nélkül. A legtöbb család szembesült már azzal, hogy nem tudnak új lakót bejelenteni az általuk használt ingatlanba, nem tudnak intézkedni a közműveknél, és nem tudnak tulajdonosként eljárni más hivatalos ügyben sem. De a leszakadás nem itt ér véget. Vegyük példának azt a helyzetet, amikor valaki nincs az adott településen bejelentkezve, pedig életvitelszerűen ott tartózkodik. Csak hosszadalmas és nehézkes – sőt, sok esetben az adott személy számára nem is ismert – eljárás lebonyolítása során részesülhet a lakcímhez kötött egészségügyi, oktatási, munkaerő-piaci és szociális ellátásokban. Ez a telepen különösen a nem bejelentett gyerekek óvodai és iskolai nevelésben való részvétele kapcsán okoz súlyos problémát.

Adósságcsapda és illegális életvitel

Az adósságcsapda egy rendkívül összetett probléma, melynek kezelésére nincsen egyszerű, jól bevált módszer. A különböző kormányok más-más eszközökkel igyekeztek javítani a helyzeten, de az eladósodás mértékének drasztikus emelkedését szemlélve úgy tűnik, mindez nem elég. Az 1990-es évektől napjainkig a létminimum értékek⁸ csaknem tízszeresükre nőttek, és mintegy hárommillió ember kényszerül egyik napról a másikra túlélni. A bagyi telepen a legnagyobb problémát a közüzemi díjhátralékok és a különböző hiteltartozások jelentik. A szinte feltétel nélkül igényelhető banki „uzsorakölcsönök”, lakossági folyószámlahitelek többszázszáz tartozásokként halmozódtak fel egy-egy háztartásban, míg a közüzemi díjhátralékok miatt a legtöbb lakásban éveken keresztül elszakították a víz- és áramszolgáltatást.

De a közüzemi díjhátralékok felhalmozódása nem a szegregált telepek sajátos jellemzője, hanem az egész magyar társadalmat sújtó általános jelenség. Az eladósodásnak számos gazdasági és társadalmi oka van, egészen a rendszerváltásig visszavezetve. A gazdasági rendszerváltással a háztartások bevételi- és kiadási struktúrája megváltozott, az árak piacivá válása és az ártámogatások nagy részének megszüntetése következtében a háztartások jelentős része nem tudta szinten tartani fogyasztását. Emellett a tömeges munkanélküliség átalakította a családok addigi szerkezetét: nőtt az inaktívok, az eltartottak családon belüli aránya, és a háztartások számára egyre nagyobb terhet jelentett a lakhatással kapcsolatos kiadások fedezése.⁹ Mindez azokat a háztartásokat érintette a legsúlyosabban, amelyek tartósan jövedelemhiányosnak bizonyultak, ami ahhoz vezetett, hogy az adós-

ságtól való idegenkedést felváltotta a szükséglet-kielégítés elsődlegessége, és családok tömegei kerültek kilátástalan adósságcspadba.

A helyiek így látják a problémát: „*Számos probléma van a telepen jogi szempontból is, ami szintén elősegíti a kirekesztettséget és az elszigetelődést. Első részben az áram illegális használata, ami félelmet, bizonytalanságot jelent a telepi emberek, családok számára. A veszélyről nem is beszélve, mivel nem szakemberek szerelik le és fel az áramot. A rengeteg bírság, amit lehetetlen kifizetni, így a következmény a börtön, amikor jönnek az ÉMÁSZ küldöttei rendőrök kíséretében. Ami ezen a vonalon [ÉMÁSZ] még nagy csapda, az a legális visszakötés, mivel csak akkor kötik vissza, ha a ház tulajdonosa intézkedik, és kifizeti a tartozást. Vagyis tudja, hogy hová menjen, mit csináljon, de mindenek előtt a nevének legyen a ház, és ki is fizesse a több százszezres büntetéseket, tartozásokat. Igen, innen ered a következő akadály, a tulajdonviszonyok.*” Nagyon sok olyan háztartás van a bagi telepen, ahol már évtizedek óta nem használnak legálisan áramot. Már rég feledésbe merült, hogy kinek a nevének volt a szolgáltatás, azaz ki volt fogyasztóként bejegyezve, már rég használhatatlanná váltak a vezetékek és a mérőórák kialakított helyek.

A BAGázs Jogklinika Programja jelenleg is azon dolgozik, hogy az ÉMÁSZ felé előtörlesztés kezdődhessen, az arra jogosult telepiak védendő fogyasztóvá váljanak, és az adósságszpirál megállítása érdekében előrefizetős mérőórák kerüljenek felszerelésre. De nemcsak a nagy összegű tartozások jelentenek problémát, sokkal inkább az, hogy sokan már évek óta nem fogyasztók, azaz nincs, akit védendőnek lehetne nyilvánítani, annak ellenére, hogy a jogosultsági feltételek¹⁰ – a szociálisan hátrányos helyzet, a meghatározott szociális támogatásokban való részesedés – fennállnak. Szintén nagy gondot okoz az a helyzet is, amikor az ingatlant nem a tulajdonosok, hanem a „becsületszóra vásárlók” lakják, és ők szeretnének intézkedni a legális áramhasználat ügyében. A jogilag tulajdonosok engedélyének megszerzése legtöbbször túlzott energia-befektetést igénylő, időigényes feladat, és csak néhány esetben vezet eredményre. A Jogklinika Program prioritásként kezeli az áramtartozások kérdését, mert mindkét oldal kiemelten érdekelt a probléma rendezésében. A telepiak azért, mert az illegális áramhasználat életveszélyes (rákötés a vezetékre), illetve nagy összegű pénzbírságot, végső esetben szabadságelvonó büntetést vonhat maga után, és a társadalmi integráció erősen érzékelhető, komoly feszültségeket generáló gátja. Az önkormányzat és a falu azért érdekelt az ügyben, mert az „ÉMÁSZ-kérdés” megoldása nemcsak a tulajdonviszonyok rendezéséhez vinne közelebb, hanem a bűnözési fertőzöttség csökkenését, a lakók norma-

követőbb életvitelét is eredményezné, azaz dinamikusan segítené az integrációt.

Készült egy kimutatás a telepi háztartásokról – a bagi önkormányzat által lekért 2012-es tulajdoni lapok alapján – az egyes szolgáltatók felé háztartásonként fennálló tartozásokról, valamint arról, hogy ezek közül melyek kerültek végrehajtási eljárás alá. Csak a telepen 38 ingatlanra vezetnek végrehajtást, amely ügyek között nem egyszer fordul elő, hogy egy ingatlant 4-5 különböző végrehajtás is terhel. Sokszor jutnak az ügyek a végső szakaszba, azaz ingatlanárverésig. Aggasztó a telepiak hozzáállása is a kérdéshez, mert körükben az az elfogadott álláspont, hogy „*egymás házára úgysem teszünk ajánlatot*”, vagy: „*Ki venné meg ezeket a házakat? Ki akarna egy cigánytelepre költözni?*” A becsértékek általában közelednek a milliós nagyságrendhez a telepen, nem valószínű tehát, hogy vételi ajánlat az itt lakóktól várható. Azonban nagyon is reális a veszélye annak, hogy a mai magyar közhangulatban egy politikailag a „rendcsinálás” mellett elkötelezett önkormányzat felvásárolja az árverés alatt álló ingatlanokat, és választ, hogy tulajdonosként szociális bérlakást ad vissza a lakóknak, vagy eldózerolja a nem kívánatos elemeket. Az ingatlanárverés szabályai szerint az árverési vevőnek az árverési jegyzőkönyv aláírásával egyidejűleg vagy a jogorvoslat elbírálását követő 15 napon belül (maximum egyszer két hónapig terjedő halasztást adhat a végrehajtó) kell megfizetnie a teljes vételárat. Amennyiben ezt megtette, és az árveréstől számítva 30 nap eltelt, akkor a végrehajtó a megvásárolt ingatlant átadja a vevőnek.¹¹ A korábbi adósnak és az ő jogán ott lakóknak ennyi idő áll a rendelkezésére, hogy az ingatlant minden ingóságaikkal együtt elhagyják. Ha nem így tesznek, akkor a végrehajtó rendőri szerv közreműködését is kérheti az ingatlan átadásához.

Adósságkezelő programunkban húsz család vesz részt, akiknek kétheti rendszerességgel támogató csoportot tartunk, a köztes időben pedig egyénileg segítjük őket, hogy kitűzött céljaikat biztosan elérjék. Az első körös program szeptember 30-ig tart, ennek ideje alatt a csoportos és egyéni támogatás és jogi segítségnyújtás mellett célunk külsős személyek bevonása (pl. helyi önkormányzat, helyi végrehajtó) és szolgáltatók felkeresése (pl. áramszolgáltató, helyi vízművek, hitelező bankok), valamint programunk nyilvánosságának és támogatásának biztosítása.

FALAK NÉLKÜL?

Magas a fal, ami társadalmunk tagjai között húzódik. Egyik oldalon nem értik, hogy miért járna vala-

kinék ingyen az, amiért másnak dolgozni kell, hogy miért kell csaknem végzetes hibát elkövetni a segítségért. A másik oldalon nem értik, hogy miért utasítják el őket, és miért csak éppen annyi a segítség szorult helyzetükben, hogy „éhen ne haljanak”. A többség számára elképzelhetetlen egy adás-vétel vagy kölcsön szerződéskötés nélkül, és elképzelhetetlen, hogy valaki a pusztán léttel halmozzon fel kifizethetetlen tartozásokat. A valóság viszont azt mutatja, hogy igenis létezik az a kilátástalanság, létezik az a tapasztalatlanság vagy tudatlanság, amikor logikusnak tűnnek az ilyen képtelen döntések. Ez viszont senkit sem mentesít a döntéssel együtt járó felelősség alól.

A BAGázs olyan emberekkel dolgozik Jogklinika Programjában, akik már megérték a cselekvésre, akik tanultak a korábbi hibákból, és tenni akarnak a változásért. A program kiválasztási időszakában hetente jártak a jogsegélyalkalmakra konzultáció céljából, hivatalos úton tisztázták adósságaik mértékét és természetét, kiszámolták háztartásuk havi egyenlegét, és elkezdtek fizetni régóta gyűlő tartozásaikat. Március óta ezek az emberek rendszeresen és aktívan részt vesznek az egyéni megbeszéléseken és a támogató csoport ülésein, ahol nemcsak a BAGázs munkavállalóit, de egymást is motiválják a munkában. Ezek az emberek a belső fal mellé léptek, és elkezdték lebontani azt. Egy – a programban résztvevő – telep férfi szavait kölcsönözve: *„Hajlandóságot, együttműködést kell mutatni, először a kulcsembereket kell meggyőzni mindkét oldalon. Fontos, hogy kiépüljön a bizalom. Nem szabad, hogy kívülről csak azt lássák, hogy csak kérünk és kérünk. Meg kell mutatni, hogy lehet más, és utána azok is beállnak a sorba, akik maguktól nem akartak változni.”* De hiábavaló az erőfeszítésük, ha az előítéletek falán túl nem történik semmi, ha a többség nem akarja, vagy éppen nem tudja meglátni tetteiket. A BAGázs és a hasonló civil szervezetek munkája ablakot vág a falon, amelyen keresztül az emberek legalább láthatják egymást a két oldalon.

A BAGázs és a Jogklinika Program célja, hogy az előbbieken vázolt jogon kívüli helyzet mielőbb megszűnjön, és az általa generált társadalmi konfliktusok feloldódjanak. A részletekben történő tartozásrendezés segítése, a végrehajtási eljárások szüneteltetése, majd megszüntetése, a tulajdonviszonyok rendezése, illetve az adósságcsapda felszámolása a legfontosabb feladatunk. Az egyesület létfontosságú alapelve, hogy nem a telepiek helyett dolgozunk, hanem a telepiekkel együtt teszünk az integrációért. Ezáltal megtanítunk felelősséget vállalni, ezáltal motiválunk, és ezáltal bizonyítunk az osztársadalomnak, hogy nem feledkezhet meg közel hárommillió emberről. De tudjuk azt is, hogy a politikai és jogalkotói akaratnak is vál-

toznia kell ahhoz, hogy a szegregált telepeken, a mélyszegénységben élők másokkal egyenrangú tagjai lehessenek társadalmunknak.

JEGYZETEK

1. A BAGázs Jogklinika Programjában elhangzott tapasztalatok a telepiektől.
2. BOTH Emőke: *Korlátok/vagyok, aki nem kell* című előadása a Társaság a Szabadságjogokért 2014. december 4-én tartott rendezvényén, <https://www.youtube.com/watch?v=jTa0JzMXCvw&feature=youtu.be>
3. Többségében diszkriminációról van szó, amit a telepiek nem tudtak beazonosítani jogi szempontból, és beszélgetéseink alkalmával újra és újra felhozták ezeket a régi emlékeket, mindannyiszor megalázottként, sértettként emlékezve vissza a történetekre.
4. A szociális törvény módosulása kapcsán önkormányzati hatáskörbe utalt szociális támogatások közül a méltányossági közgyógyellátást mint az önkormányzattól igényelhető támogatási ellátást, Bag Község Önkormányzatának rendelete nem tartalmazza. Lásd Bag Nagyközség Önkormányzat képviselő-testületének 2/2015 (II.16.) önkormányzati rendelete a pénzügyi és természetben nyújtott szociális és egyes személyes gondoskodást nyújtó ellátásokról, elérhető: http://www.bagfalu.hu/rendelet/1502_rend.pdf
5. Az Abcúg online újság riportere Szurovecz Illés 2015. április 22-én készített interjút az Adósságkezelésben részt vevő két családdal, illetve a Bag Község Önkormányzata jegyzőjével, <http://abcug.hu/ne-kerjen-segelyt-ugysincs-ra-penz/>
6. Egy telep munkatársamat idézve a Jogklinika Program kapcsán.
7. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.
8. KSH adatsor, lásd: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc011.html, továbbá KSH adatsor, Szegénység és társadalmi kirekesztettség kockázatának kitétek aránya kor és nem szerint, elérhető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc013.html
9. Módszertani ajánlások szociális szolgáltatóknak (készítették: Debrecen Megyei Jogú Város Családsegítő- és Gyermekjóléti Központja Hajdú Bihar Megyei Gyermekjóléti Módszertani Központ, SzocioNet Dél-Dunántúli Regionális Módszertani Humán szolgáltató központ, Miskolci Családsegítő Központ), Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest, 2010, <http://www.ncsszi.hu/kiadvanyok/onallo-kiadvanyok/16/news>
10. 2007. évi LXXXVI. törvény a villamos energiáról 64–65. §
11. 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról.